

АКМЕОЛОГІЯ ЯК НОВА ЯКІСТЬ ОСВІТИ

Науковий інтерес до акмеології не слабшає. І акмеологія як принципово нова наука, джерела якої знаходяться в педагогіці і психології, і проблема підвищення якості освіти зараз активно досліджуються. Акмеологія - наука, що виникла на стику природничих, суспільних і гуманітарних дисциплін і вивчає закономірності й феномени розвитку людини на ступені її зрілості і особливо при досягненні нею найбільш високого рівня в цьому розвитку. Міждисциплінарний характер акмеології дозволяє шукати нові можливості, в тому числі створення та апробація моделі акмеологічної школи.

Ключові слова: модернізація освіти, якість освіти, акмеологія, акмеологічний підхід, управління.

Постановка проблеми. Програма модернізації освіти визначає цілі освіти такими, які б відповідали інтересам суспільства загалом, відкривали б нові можливості для суб'єктів педагогічної взаємодії та давали чіткі орієнтири педагогам.

Центральною проблемою дидактики завжди був і залишається зміст освіти, який би відображав потреби суспільства та готував учнів і студентів до викликів соціуму. Досить тривалий час панівною парадигмою залишалася тріада Я. А. Коменського – знання, уміння та навички. Традиційні цілі освіти у епоху індустріального суспільства були спрямовані на засвоєння знань і знаннева парадигма виконувала свою функцію. Проте в епоху інформаційного суспільства коли обсяг інформації щороку подвоюється, знаннева парадигма не може себе виправдати. Міжнародні ринки освіти та праці висувають нові вимоги до рівня сучасного випускника середньої школи та ВНЗ – роботодавців цікавить не набір теоретичних знань, а комплекс умінь у таких галузях діяльності, як інтелектуальна, громадянська, правова, комунікаційна, інформаційна та інші, які допоможуть самостійно вирішувати проблеми, що можуть виникати під час роботи або навчання.

Стратегія розвитку освіти в нових соціально-економічних умовах передбачає не лише модернізацію управлінських структур, а й теоретичне обґрунтування успішних педагогічних систем, утілення в практику нових технологій, реалізацію інноваційного потенціалу в навчанні й вихованні молоді.

Як зазначає Г.С.Сазоненко, «освіту розвивають ідеї, вона збагачується завдяки відновленню традицій, освіту «ведуть» яскраві особистості, освіту створюють нові технології, освіту модернізують сучасні управлінські форми».[10]. Саме ці складові дозволяють створити успішну педагогічну систему, центром якої є освітні технології розвитку й саморозвитку особистості.

Гуманістичній педагогіці знадобилося чотири століття, щоб на базі досвіду, прозрінь і передбачень створити науково-теоретичні, гносеологічні й методологічні основи того, що тепер називається технологією успіху. З'явилася нова галузь знань – акмеологія.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є – узагальнення, систематизація теоретичних матеріалів з даної теми, показ можливостей їх використання у практиці загальноосвітньої школи та перспективи подальшого вивчення інших складових поняття "якість освіти", оцінка роботи загальноосвітньої школи з позицій акмеологічного підходу й визначення можливостей перспективи вдосконалення діяльності освітньої установи.

Виклад основного матеріалу. Предмет сучасної акмеології – це процес досягнення вершини майстерності в професії, максимальної творчої самореалізації фахівця і досягнення вищої життєвої самореалізації. У цій статті зроблена спроба розглянути сутність акмеології як науки, викласти основні положення акмеологічної концепції розвитку професіонала, а також тих чинників, умов, механізмів, які визначають успішність вдосконалення і самовдосконалення людини, повноту її самореалізації в професії і житті в цілому;

пропонуються способи оптимізації особистісно-професійного розвитку.

На початку третього тисячоліття все більш і більш яскраво проявляється прагнення до інтеграції, як на рівні державному (Україна як частина світової спільноти), так і на рівні соціальних інститутів і кожної конкретної людини.

Перед загальноосвітньою школою поставлене завдання навчання і виховання учнів, підготовки дитини до успішної соціалізації, усвідомленого вибору професії. При цьому не слід забувати про необхідність збереження і зміцнення здоров'я учнів. Проблема професійного росту людини, її успішність є центральною для акмеології, що почала формуватися як самостійна наукова дисципліна в 90-ті роки ХХ сторіччя.

Акмеологічний підхід сьогодні є одним з прогресивних і перспективних для сучасної школи. "Сутність акмеологічного підходу полягає у здійсненні комплексного дослідження і відновлення цілісності суб'єкта, що проходить ступінь зрілості, коли його індивідуальна, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються в єдності, у всіх взаємозв'язках і опосередкуваннях, для того щоб сприяти досягненню вищих рівнів, на які може піднятися кожен" [5, с.19]. Акмеологічний підхід до змісту освіти, технологій навчання і виховання учнів, управління школою дозволяє перевести школу з режиму функціонування до розвитку, при цьому значно підвищується і якість освіти, так як в усіх суб'єктів освіти систематизуються, виявляються пізнавальні мотиви, навчання стає внутрішньою потребою, а творче переосмислення дійсності стає провідним.

Необхідність акмеологічного підходу в навчально-виховному й управлінському процесі загальноосвітньої школи очевидна, оскільки суспільство очікує від школи, що її випускники будуть комунікабельними, креативними, самостійно мислячими особистостями, які прагнуть до успіху і вміють самостійно будувати індивідуальну траєкторію розвитку. Акмеологічні прийоми, акме-технології пропонують практичне вирішення питання особистісного та професійного успіху. Актуальність теми "Акмеологія як умова підвищення якості освіти" обумовлена особливим інтересом до проблеми якості освіти у педагогіці і методиці. Пошук оптимальних, найбільш ефективних способів, що впливають на якість освіти, в останні роки тільки розширюється. Створюються нові педагогічні технології, актуалізуються вже відомі, оскільки все більш явною виявляється неможливість традиційної освітньої системи відповідати новим соціокультурним та економічним умовам. У рамках цієї теми можливий розгляд проблеми педагогічного проектування в контексті акмеологічного підходу, формування і розвитку проектної культури учнів, здоров'я учнів як цінність і умова підвищення якості освіти в акмеологічному контексті, організації акмеологічної школи і найбільш цікавих для учителів-предметників і перспективних акме-технологій. Особливої уваги заслуговує акмеологічний підхід до управління якістю освіти, який в рамках даної статті не розглядається. Науковий інтерес до акмеології не слабшає. І акмеологія як принципово нова наука, джерела якої знаходяться в педагогіці і психології, і проблема підвищення якості освіти зараз активно досліджуються. Міждисциплінарний характер акмеології дозволяє шукати нові можливості, в тому числі створення та апробація моделі акмеологічної школи.

Матеріалом для цієї статті послужили теоретичні роботи таких вчених-дослідників проблеми акмеології, як О.О. Деркач, В.Г. Зазикін [6], Н.В. Клименко Б.В. [7], В.М. Максимова [8], В.П.Панасюк [9], Г.С.Сазоненко [1,10] та ін.. Проаналізовані технології (принципи, моделі, психолого-педагогічні засади, практико-зорієнтовані ліцейні інваріанти) розглянуті в науково-методичних посібниках: «Перспективні освітні технології» (2000), «Педагогіка успіху» (2004), «Освіта майбутнього» (2008), «Акмеологія шкільної освіти»(2010).

Проблемі розгляду акмеології як нової парадигми освіти присвячені дослідження О.О.Деркача [5], О.О.Бодальова, Л.О.Рудкевича [3], в яких зазначається, що предметом акмеології в широкому розумінні є об'єктивні і суб'єктивні чинники, які, взаємодіючи один з одним, сприяють або перешкоджають прогресивному розвитку дорослої людини, а також закономірності і механізми, що дозволяють дорослій людині досягати у своєму розвитку

вершин, які позначаються терміном акме [3,с.9]. Акмеологія - наука, що виникла на стику природничих, суспільних і гуманітарних дисциплін і вивчає закономірності й феномени розвитку людини на ступені її зрілості і особливо при досягненні нею найбільш високого рівня в цьому розвитку. До теперішнього часу, крім загальної акмеології, ... оформилися такі гілки акмеології, як управлінська, педагогічна, військова, спортивна й ін.. Основоположні аспекти педагогічної акмеології розглянуті В.М. Максимовою у ряді робіт під назвою "Акмеологія: нова якість освіти", де вона трактує акмеологію як науку про якість людини та про якість життя [8].

Акмеологія освіти, у свою чергу, досліджує умови досягнення високої якості освітніх систем і розвитку суб'єктів освітнього процесу: викладача та студента, вчителя та учня. Акмеологічний підхід до освіти стає особливо актуальним у зв'язку із загостренням проблеми якості роботи сучасної школи. Ключова ідея розвитку сучасної загальноосвітньої і вищої школи - якість освіти. "Якість шкільної освіти можна визначити як сукупність її властивостей, що обумовлює її пристосованість до реалізації соціальних цілей з формування й розвитку особистості в аспектах її навченості, вихованості, виразності соціальних, психічних і фізичних властивостей." [8,с.37].

Методологічна база акмеології дає можливість для створення акмеологічної школи. Акмеологічна школа - це такий навчальний заклад, в якому створені всі необхідні умови для становлення і розвитку в усіх суб'єктів освіти уявлення про успіх, високі досягнення, необхідних для розвитку особистості і соціуму. У акмеологічній школі дитина розвивається як індивід, особистість, ураховуються її індивідуальні особливості, формуються духовні та моральні цінності, розвиваються творчі здібності, вміння соціалізуватися, будувати відносини в колективі та соціумі. Концептуальні основи акмеологічної школи можуть бути реалізовані, насамперед, у програмі розвитку освітньої установи, в річному плані науково-методичної роботи школи. Акмеологічні технології та їх роль в підвищенні якості освіти. Акмеологічні технології спрямовані на розвиток внутрішнього потенціалу, підвищення професіоналізму й адаптаційних можливостей людини. Вони включають комплекс природничих і гуманітарних знань, набувають акмеологічних основ. Особливості акмеологічних технологій обумовлені внутрішньою установкою суб'єкта на її розробку і впровадження. Об'єктом технологізації стають особистісні зони розвитку людини, способи і засоби життєдіяльності, професійного становлення.

Структура акмеологічних технологій може бути представлена наступним чином:

- мета і завдання технології; методологічна основа;
- принципи розробки;
- умови технологічного процесу;
- аналіз конкретної ситуації;
- характеристики суб'єкта й об'єкта технології, особливості їх взаємодії;
- етапи, прийоми (стратегічні, тактичні) досягнення мети;
- способи прогнозування результатів;
- впровадження результатів.

Основне завдання акмеологічних технологій - сформувати і закріпити у самосвідомості людини затребувану необхідність у самосвідомості, саморозвитку та самореалізації, що дозволяють спеціальними прийомами і техніками самоактуалізувати особистісне та професійне Я [3, 5]. До числа акмеологічних можна віднести такі технології: ігрові (дидактична гра, технології ігromоделлювання), технології психоконсультування, тренінгові технології, технології розвиваючого навчання, технологія особистісно-зорієнтованого навчання, метод проектів, педагогічне проектування в контексті акмеологічного підходу і проблеми підвищення якості освіти, управління проектувальними вміннями вчителів. Професійне становлення і розвиток педагога неможливе без сформованих проектувальних умінь. У сучасних умовах розвитку освіти професіоналізм учителя визначається його здатністю до діагностики, прогнозування та моделювання педагогічного процесу, іншими словами, рівнем володіння проектувальними вміннями. Учитель акмеологічної школи

повинен бути дослідником, для якого надзвичайно важливими є аналітичні здібності, вміння визначати цілі і завдання своєї діяльності, планувати методичну роботу (з урахуванням характеру науково-методичної діяльності школи, потреб суб'єктів освіти і реальних можливостей освітньої установи), вміння формулювати прогнозовані результати і коректувати свою діяльність на основі даних педагогічного моніторингу. Проектувальні вміння необхідні вчителю-акмеологу для вибудовування свого професійного росту, визначення тих професійних вершин, досягнення яких буде сприяти підвищенню педагогічної майстерності та якості освіти.

Одна з найбільш важливих складових проектувальної культури вчителя є цілепокладання. Постановка людиною певних значущих життєвих цілей потенційно містить в собі елемент творчості. Однак реалізувати цей потенціал можуть далеко не всі вчителі. З цієї точки зору їх можна певною мірою умовно розділити на три категорії. Перші - це ті, хто схильний пасивно чекати, що значущі цілі будуть йому придумані і нав'язані кимсь ззовні. Протилежність цій групі складають ті, хто віддає перевагу особистісно значущим цілям, хто самостійно вміє знаходити та вільно вибирати. Природно, що між цими групами існує досить велика проміжна група, що володіє якостями і першої, і другої, але переважно вибирає цілі із заданого ззовні стандартного переліку. Дійсно, здатність до творчості - це ще одна складова професійної культури вчителя акмеологічної школи. Наступними за ступенем значущості слід назвати аналітичні й рефлексивні вміння вчителя, причому тут маються на увазі не тільки вміння аналізувати проведений чи побачений урок, уміння вчителя коректувати свою діяльність на уроці в залежності від ситуації, але й уміння узагальнювати свій педагогічний досвід, визначати найбільш перспективні й особистісно значущі для методичного самовдосконалення теми. Від ефективності методичної роботи (включаючи психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу), безпосередньо залежить результативність педагогічної праці, тобто якість освіти. У зв'язку з цим цілком доречно розглядати систему роботи шкільного методичного об'єднання і його керівника по створенню умов для підвищення якості освіти. Сформовані в учителя проектувальні уміння є необхідними умовами для ефективного розвитку їх і в учнів, причому не тільки на старшій ступені, але і в учнів основної і частково початкової школи.

З огляду на вищезазначене, слід зазначити, що здоров'я учнів є цінністю і умовою підвищення якості освіти в акмеологічному контексті. Сьогодні є всі підстави для розгляду здоров'я як однієї з важливих умов підвищення якості освіти. Від здоров'я людини, уміння її керувати своїми емоціями залежить успішність у професійній та особистій сферах життя. Фізичний і психічний розвиток дитини повинні бути визнані пріоритетними. Проте погіршення стану здоров'я дітей простежується від початку навчання в школі до її закінчення, тобто процес навчання в школі є чинником ризику для здоров'я учнів. Стрімко збільшується число функціональних порушень і хронічних захворювань. Половина дітей шкільного віку 7 - 9 років і понад 80% старшокласників мають хронічні хвороби. Слід також пам'ятати, що в поняття "здоров'я" включається моральне і духовне благополуччя. У зв'язку з цим модель здоров'я може бути представлена у вигляді його складових: здоров'я фізичне, здоров'я психічне, здоров'я соціальне, здоров'я моральне. Розгляд здоров'я учня з позицій акмеології цілком виправдане, оскільки досягнення вершин можливо за умови, що людина володіє навичками саморегуляції, управління всіма складовими здоров'я. У акмеології поняття «акме» використовується і в більш вузькому значенні, коли мається на увазі досягнутий людиною у процесі її життя найбільш високий рівень стану здоров'я, коли її поведінка як особистості виявляється найбільш яскравим для неї вчинком, що має позитивне суспільне значення, і коли діяльність її як суб'єкта знаходить вираження в максимально можливому для неї і отримує матеріальне або духовне втілення в конкретному результаті її творчості. Якісна освіта передбачає сукупність таких властивостей об'єкта, які обумовлюють його пристосованість до реалізації соціальних цілей з формування й розвитку особистості в аспектах її навченості, вихованості, виразності соціальних, психічних і фізичних властивостей. Якісна освіта забезпечується всіма рівнями освітньої системи. Особливої уваги

заслуговеє діяльність вчителя як одного з безпосередніх учасників освітньо-виховного процесу та управлінський потенціал освітнього закладу. У вчителя є можливість організувати свою професійну діяльність на високому рівні за умови постійного самоаналізу, підвищення кваліфікації (через самоосвіту, курси підвищення кваліфікації, Інтернет, відвідування уроків, дистанційні форми навчання і т.д.) і психологічного благополуччя.

Висновки. Інтенсивно розвиваючись останнім часом у взаємодії з теорією управління, педагогікою і психологією акмеологія суттєво змінює акценти в сфері професійної підготовки фахівців і управління навчально-виховним процесом у школі. При акмеологічному підході домінує проблематика розвитку творчих здібностей, особистісних якостей, що сприяють реалізації індивідуальних якостей кожної дитини. Незважаючи на недостатню розробленість методологічного та понятійного апарату акмеології, акмеологічні принципи, що стали складовою частиною навчально-виховного процесу та управління школою, дозволяють запропонувати всім суб'єктам освіти нову модель взаємодії і кінцевого результату діяльності школяра. Проблема якості освіти, що стала настільки популярною протягом останніх кількох років, можна вирішити з використанням акме-технологій, з вивченням теорії та апробацією акмеологічних принципів. Отже, акмеологічний підхід в освіті – це переорієнтація від людини як об'єкта освіти (пасивного сприймача інформації) до суб'єкта освіти, здатного до самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації, що сприяє професійному зростанню та реалізації ключової ідеї розвитку сучасної загальноосвітньої і вищої школи - підвищенню якості освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акмеологія шкільної освіти: Науково-методичний посібник / Заг. ред. Г.С.Сазоненко. - К. : "Основи". 2010.
2. Акмеология: учебник / Под ред. А.А. Деркача. М.: Издательство РАГС. 2006
3. Бодалев А.А., Рудкевич Л.А. О субъективных факторах творческой деятельности человека // Педагогика. 1995. № 3
4. Вишнякова Н.Ф. Креативная акмеология / Н.Ф. Вишнякова - Минск, 1998.;
5. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала. М. – Воронеж. 2004
6. Деркач А.А., Зызыкин В.Г. Акмеология. С-Пб. 2003.
7. Клименко Б.В. Болонський процес і навчання впродовж життя / Б.В. Клименко, М.Ф. Степко, Л.Л. Товажнянський. -Харків. 2004. -С. 17-28.
8. Максимова В.Н. Акмеология: новое качество образования//Завуч. 2004. № 3, 6, 7, 8
9. Панасюк В.П. Школа и качество: выбор будущего. С-Пб.: КАРО. 2003
10. Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху «Досвід становлення акмеологічної системи ліцею» / Г.С. Сазоненко – К. : Гнозис, 2004. –684 с.

Рецензент: д.пед.н., проф. Маслов В.С.

д.пед.н., проф. Плахотнік О.В.

АКМЕОЛОГИЯ КАК НОВОЕ КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ

Научный интерес к акмеологии не ослабевает. И акмеология как принципиально новая наука, истоки которой находятся в педагогике и психологии, и проблема повышения качества образования сейчас активно исследуются. Акмеология - наука, возникшая на стыке естественных, общественных и гуманитарных дисциплин и изучающая закономерности и феномены развития человека на ступени ее зрелости и особенно при достижении им наиболее высокого уровня в этом развитии. Междисциплинарный характер акмеологии позволяет искать новые возможности, в том числе создание и апробация модели акмеологической школы.

Ключевые слова: модернизация образования, качество образования, акмеология, акмеологический подход, управление.

Plakhotnik Olga, Doctor of pedagogical Science,, professor
ACMEOLOGY AS A NEW QUALITY OF EDUCATION

Scientific interest in the Occupational unabated. And Psychology as a fundamentally new science, whose origins are in education and psychology, and the quality of education is being actively investigated. Psychology - the science that emerged at the turn of the natural, social and human sciences and studies patterns and phenomena of human development at the stage of maturity, especially when it reaches the highest level in this development. The interdisciplinary nature of Occupational lets you search for new opportunities, including the creation and testing of models acmeological school.

Keywords: modernization of education, quality of education, acmeology, akmeologic approach, management.

olgaplakhotnik@mail.ru